

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЧАСОПИС «УКРАЇНСЬКЕ
СКОТАРСТВО» ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 20-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ**

Грищенко Тетяна Рубилівна, кандидат історичних наук (2012) завідувач сектору наукознавства Центру історії аграрної науки ННСГБ НААН.

Анотація

Розкрито передумови створення та діяльності науково-практичного щомісячника «Українське скотарство» для потреб аграрної галузі України. Зосереджено увагу на його діяльності протягом 20-х років минулого століття. Визначено мету, завдання та проблематику видання. Окреслено коло діячів – учасників цього журналу. Зазначено роль періодичних видань 20–30-х років ХХ ст. на становлення аграрної науки та їх вплив у фаховому середовищі.

***Ключові слова:** скотарство, періодика, журнал, вчені-аграрії, аграрна наука, аграрна галузь.*

ВСТУП

Проблема місця і ролі періодичних видань у науково-організаційному забезпеченні аграрної галузі України є складною та багатоаспектною. На кожному з етапів розвитку суспільно-історичного процесу періодика не тільки висвітлювала наукові знання, а й виконувала функцію їхнього популяризатора.

РЕЗУЛЬТАТИ (основний текст роботи)

Галузеві періодичні видання привертають увагу в багатьох аспектах – бібліотечно-бібліографічному, джерелознавчому, історичному, науковому. У 20–30-ті рр. ХХ ст. закладалася мережа органів керівництва сільським господарством та наукою, науково-дослідних установ, закладів, організацій, а також формування відповідної галузевої періодики в Україні. Питаннями вивчення української періодики у цей період займалися Л. Биковський, В. Ігнатієнко, В. Ільїнський, П. Зленко, Д. Лисиченко, Ю. Меженко, М. Сагарда та ін.

За даними Комітету у справах друку наприкінці 20-х рр. минулого століття в УСРР діяло 21 видавництво, що представляли понад 98 % усієї книжкової продукції та 12 дрібних друкарень (редакційно-видавничі відділи відомств та наукових установ [1, с. 20]. Формування планової системи сільськогосподарських видань здебільшого зосереджувалося у державних установах: видавничому відділі Народного комісаріату земельних справ УСРР, Сільськогосподарському науковому комітеті України та Державному видавництві України. У цей час з'являються головні центральні журнали: «Вісник сільськогосподарської науки», «Сельскохозяйственное опытное дело», «Агроном», «Радянський селянин» та ін., значення яких важко сьогодні переоцінити.

Сільськогосподарський науковий комітет України разом із дослідними станціями (установами НКЗС УСРР) видавав 85% усіх наукових сільськогосподарських видань [2]:

Таблиця 1

**Видавнича продукція
Сільськогосподарського наукового комітету України та установ Народного
комісаріату земельних справ (1926–перша половина 1927 р.)**

Установа	Арк.	%
Видання СГНКУ	420	48
Видання дослідних сільськогосподарських станцій	316	37
Видання дослідних сільськогосподарських кафедр та сільськогосподарських ВНЗ	88	10
Видання наукових установ трестів	48	5
Разом	872	100

Сьогодні збережені джерела періодики можуть бути в багатьох випадках єдиним засобом реконструкції та поглибленого вивчення комплексно недосліджених окремих етапів розвитку сільськогосподарської науки та дослідної справи. Періодичні видання відзначаються багатосторонністю відтворення явищ і значним інформаційним насиченням. Історики дедалі частіше звертаються до періодичної преси – наукової, галузевої, науково-популярної, загальнополітичної. Відбувається процес переосмислення історичних подій, повертаються імена незаслужено забутих учених, доробок яких переважно залишився відображеним лише на сторінках періодичних видань. У першу чергу, серед них варто назвати загиблих під час репресій у досліджуваний період, наукова доля яких у певний період життя була пов'язана з Сільськогосподарським науковим комітетом України – О. Вангейм, М. Вольф, Є. Опоків та ін.

Період 20-х років ХХ ст. відзначився сплеском наукової творчості й залишив для нащадків видатні досягнення і відкриття в аграрній галузі та суміжних науках. У цей час плідно працювала плеяда визнаних учених України, переважна більшість яких сформувалася на кращих традиціях царської доби: А. Бичихін, Д. Віленський, Є. Вотчал, К. Гедройц, О. Душечкін, Є. Заславський, М. Єгоров, Б. Єнкен, І. Іванов, М.М. Кулішов, Г. Махов, Б. Рожественський, В. Сазанов, А. Сапегін, О. Соколовський, В. Таїров, Г. Танфільєв, О. Яната та багато ін. [3, с. 108–127].

Досягнення у різних галузях сільського господарства, зв'язок науки і життя, інші питання та проблеми знайшли яскраве висвітлення на сторінках періодики. Часописи були дієвими засобами наукових комунікацій, значно сприяючи піднесенню сільськогосподарської науки. З плином часу вони стали потужним джерелом більш чи менш достовірної, проте актуальної для конкретної доби інформації про найрізноманітніші події. Деякі матеріали збереглися лише на сторінках періодики, що, безперечно, є важливим науковим фактом [4, с. 6–7].

Перша спроба координування наукової діяльності державних, міських, громадських та приватних установ у галузі сільського господарства була здійснена в 1918 р. із організацією в Києві Сільськогосподарського вченого (з 1920 р. – наукового) комітету, який перетворився на вищу всеукраїнську сільськогосподарську наукову організацію, майже у всіх областях було створено його осередки [5].

Відкрита зоологічна секція з підпорядкованою їй зоотехнічною підсекцією у складі Сільськогосподарського наукового комітету України поєднувала окремі бюро за категоріями свійських тварин, зокрема бджільництва, рибознавства та ін. Зоотехнічну підсекцію у різні роки очолювали О.В. Крикуша, П.Ф. Лавренюк, Ф.О. Юрків, Ю.З. Уман. Наприкінці 20-х рр. ХХ ст. було організовано більшість дослідних станцій та ряд науково-дослідних інститутів з тваринництва. Крім того, даний етап позначився виданням перших підручників українською мовою: «Загальне скотарство» І. Шереметинського (1922), «Гігієну тварин» А. Скороходька (1930), «Скотарство» А. Коротцова (1930). Підручники видалися настільки популярними та своєчасними, що були кількаразово перевидані та перекладені іноземними мовами. Вперше перекладено з німецької на українську мову підручник «Розведення та годівля сільськогосподарських тварин» Г. Бальц-Бальцберга [6, с. 73–74].

У 1926 р. Зоотехнічною секцією Сільськогосподарського наукового комітету НКЗС УСРР був започаткований єдиний в Україні науково-практичний щомісячний журнал «Українське скотарство». Часопис має тривалу історію – він виходив у світ упродовж 24 років зі зміненими назвами в різні періоди: «Українське скотарство» (1926–1932), «Соціалістичне тваринництво України» (1931–1932), «Колгоспна тваринницька ферма» (1933), «Соціалістичне тваринництво» (1934–1950) [4, с. 29].

Метою створення видання стала нагальна потреба у висвітленні питань скотарства з погляду передових господарів, земельних і кооперативних працівників села, зоотехніків та агрономів. Часопис виходив друком у виданні «Радянський селянин» у м. Харкові. Зміст журналу «Українське скотарство» становить цілісну картину розвитку тваринництва, що відтворює колізії життя фахівців сільського господарства з питань скотарства, виявляє функціональні та концептуальні підвалини розвитку цієї галузі аграрної науки, актуалізує нагальні проблеми тодішнього дослідництва і таким чином становить унікальний доробок галузі тваринництва та її творців.

Проблематика часопису відразу відповідала найважливішим потребам тваринницької справи. У журнальних публікаціях провідні науковці, зоотехніки, агрономи, галузеві фахівці порушували питання стану селянського скотарства в Україні, що мали суттєве значення для подальшого розвитку тваринництва, шляхів його поліпшення. Журнал складався з чотирьох основних розділів: а) збут і переробка продуктів скотарства на товариських (кооперативних) підставах – молочарські спілки, свинобійні, холоднобійні тощо, б) правильне годування та догляд за сільськогосподарськими тваринами, в) племінна справа: бичачі спілки, кооперативні розсадники, племінні книги

тощо; г) культурно-освітня діяльність (курси, виставки, конкурси, зразкове годування). Новітні здобутки у галузі тваринництва зосереджувалися у двох підрубриках: по СРСР і в Україні. У розділі «Хроніка» висвітлювали плани робіт, події, що відбулися за звітний період у галузі тваринництва, тощо. Нові надходження з питань скотарства, що побачили світ у вітчизняній і закордонній періодиці та виданнях, розміщували з анотацією. Крім того, на сторінках «Українського скотарства» відбувалося жваве листування з читачами. З 1930 р. було додано рубрику «Офіційний відділ», де увазі читачів запропоновувалися останні постанови, накази, офіційні звернення з питань становлення та розвитку вітчизняного тваринництва.

Домінуючою внутрішньою формою подачі змісту у журнальних текстах було пояснення факту, явища, події, ситуації, проблеми шляхом опису, інтерпретації, аргументації, причинно-наслідкової вмотивованості у вигляді результатів наукової діяльності дослідних станцій та науково-дослідних кафедр щодо питань скотарства. Значна увага приділялася вітчизняній і закордонній практиці скотарства.

До складу редакційної колегії журналу входили представники Сільськогосподарського наукового комітету України, Сільськогосподарського відділу НКЗС УСРР, «Добробуту», «Кооптаху», а також відділів скотарства дослідних станцій України і зарубіжних країн. Протягом існування журналу він залишався незмінним: О. Марков, Ю. Уман, В. Подільський, В. Румянцев. Відповідальним редактором був Ю. Уман.

Цільовою аудиторією «Українського скотарства» став широкий загал сільських господарів, зоотехніків, агрономів. На його сторінках з'являлися публікації про видатні здобутки вітчизняних фахівців та науковців в контексті розвитку зоотехнії, тваринництва, дослідної справи. З часу засування науково-практичного журналу активну участь й ньому брали найвидатніші представники науки й техніки, вчені, державні діячі, зоотехніки та фахівці з сільськогосподарської дослідної справи: Є. Артюх, проф. І. Бельговський, проф. Є. Богданов, М. Вольф, Б. Веріго, Г. Граціянський, Д. Гусинський, А. Дудник, М. Деліцин, Ф. Йоффе, проф. П. Лавренюк, О. Марков, В. Подольський, П. Плюйко, М. резників, В. Румянцев, А. Редкін, О. Савченко-Більський, А. Федотов, І. Холмський, М. Цуркан, проф. І. Широких та багато ін.

Слід відзначити, що Державний науково-методичний комітет Народного комісаріату освіти УСРР по секції професійної освіти ухвалив часопис «Українське скотарство» «... до вжитку як посібник для бібліотек сільськогосподарських навчальних закладів», а за секцією політосвіти – «... як допоміжне приладдя в сільбудах і хатах-читальнях...» для керівників сільськогосподарських гуртків зі скотарства [2].

За короткий час науково-практичний журнал «Українське скотарство» здобув авторитет у фаховому середовищі, про що неодноразово зазначалося на сторінках тогочасних відомих періодичних видань. Зокрема, «Український Економіст» № 94 за 1926 р. відмітив: «На долю спеціального журналу, яким є «Українське скотарство», випало відповідальне завдання – зібрати навколо себе різносторонні сили фахівців, мобілізувати увесь досвід і знання, якими

володіють окремі особистості, та зробити його надбанням широких кіл спеціалістів й господарів – іншими словами, стати ідейним центром роботи з покращення українського тваринництва. Завдання досить почесне, однак і доволі складне. Зміст журналу засвідчує, що редакція рухається у правильному напрямі... Містить багато нового і цікавого матеріалу, що охоплює різні аспекти розвитку тваринництва та зоотехнічної роботи... Журнал ведеться цікаво, відповідає сучасним потребам й заслуговує якнайширшого розповсюдження серед зацікавлених долею вітчизняного тваринництва і тих, хто опікується його покращенням та розвитком.

Визначний державний і громадський діяч, учений, голова Сільськогосподарської секції Держплану України К.Г. Маньківський відзначав, що «... журнал висвітлює питання скотарства з огляду передових господарів, земельних кооперативних робітників села, зоотехніків та агрономів... У журналі беруть участь найвидатніші наукові сили...». О. Савченко-Більський з товариства «Добробут» у № 5 за 1926 р. видання «Український агроном» зазначав, що «... зміст часопису «Українське скотарство» яскраво говорить про те, що кожний активний свідомий селянин, кожний кооператор, кожний спеціаліст дійсно знайдуть у ньому цікаві і серйозні матеріали з теорії та практики нашого й закордонного скотарства... В часописі вміщено багато різних статей з теорії та практики нашого скотарства. В коротенькій статті неможливо всебічно ознайомитися зі змістом «Українського скотарства» й ми відсилаємо всіх робітників, що цікавляться справами скотарства, до самого часопису, де вони знайдуть рішення багатьох наболілих питань. Закликаємо всіх агрономів та спеціалістів скотарства взяти в журналі «Українське скотарство» активну участь і тим допомогти у вирішенні завдань, що стоять перед ним».

Журнал Економічних нарад УСРР «Хозяйство Украины» у № 2–3 за 1926 р. зауважував, що «... те значення яке може і повинно мати тваринництво у сільському господарстві України – цілком виправдовує появу журналу, присвяченого питанням українського тваринництва. ... Усі статті журналу доволі невеликого обсягу і за викладенням досить доступні широким колам передового селянства та земельних працівників...», які визначають цільову аудиторію журналу. Видання зазначає, що «Українське скотарство» є доволі скромним за зовнішнім виглядом, однак корисним за змістом. Його поява без сумніву відповідає нагальним питанням сьогодення [7].

Появу нового часопису «Українське скотарство» не оминули своєю увагою й потужні видання СРСР. Зокрема, «Молочное хозяйство» (м. Москва) у № 10 за 1926 р. відмітило: «Поява журналу «Українське скотарство» співпало з зростанням спільного інтересу до скотарства, що спостерігається останнім часом в Україні. Це пов'язано з укріпленням ролі скотарства у зерновому господарстві українського селянства та розвитком спеціальної молочної і тваринницької кооперації, що організовує збут продуктів на внутрішньому та зовнішньому ринках. Тому появу спеціального журналу слід визнати актуальною. Журнал торкається різноманітних питань скотарства від великих

до дрібних галузей, а також особлива увага приділяється кормовому питанню. Поставлені теми цілком відповідають завданням журналу...».

Дослідження історії організаційно-видавничої діяльності єдиного науково-практичного журналу «Українське скотарство», аналіз його форми та змісту, структури, програми і правил видання забезпечили публікацію не тільки наукових досліджень, але й критичних оглядів зарубіжних досягнень в галузі науково-освітнього забезпечення аграрної галузі України. Базуючись на українському терені, журнал акумулював у собі творчі технічні сили всієї України, був незалежною трибуною фахівців сільського господарства різних напрямів й щаблів.

Використання матеріалів журналу «Українське скотарство» стало неодмінною умовою відтворення процесу розвитку аграрної науки в Україні у всій його повноті та багатогранності. Публікації журналу становлять цінну фактологічну базу для відтворення фундаментальної історії тваринництва в Україні, аналізу наукової спадщини та світогляду видатних учених-тваринників.

Досвід організації журналу «Українське скотарство» та його видавничої діяльності як друкованого органу, вільної асоціації учених і зоотехніків є дуже корисним для процесу переосмислення системи організації видань такого типу. Це є надзвичайно актуальним сьогодні, коли державна система організації наукових видань доповнюється ініціативними громадськими друкованими органами.

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Все вищезазначене дозволяє вести мову про феномен журналу «Українське скотарство», бо як явище видатне і цілком самобутнє, він посів своє особливе місце в українській історіографії розвитку сільського господарства 20–30-х рр. минулого століття. Праці 20–30-х рр. минулого століття характеризуються описовістю, припасовуванням фактичного матеріалу до усталених, загально визнаних положень та висновків, політичних стандартів, вони мали пропагандистський і політично-публіцистичний характер.

Література

1. Молоткіна В. К. Видавнича справа в радянській Україні в 20–30-ті роки ХХ ст. : автореф. дис. на здоб наук. ступеня д. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / В. К. Молоткіна ; М-во освіти і науки, молоді і спорту України, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2012. – 44 с.
2. Яната О. А. Десятиріччя Жовтня на полі української сільськогосподарської науки / О. А. Яната // Укр. Агроном. – 1927. – № 10–11. – С. 26–40.
3. Вергунов В. А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект / В. А. Вергунов ; ННСГБ НААН. – К. : Аграр. наука, 2012. – 416 с. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна наука Україна в особах, документах, бібліографії» ; кн. 68).
4. Сільськогосподарські періодичні видання в Україні. 1918–1940 : Журнали, «Бюлетені», «Вісті», «Наукові записки», «Збірники наукових праць», «Труди» : наук.-доп. ретросп. бібліор. покажч. / НААН, ДНСГБ ; уклад. : В. А. Вергунов, О. П. Анікіна ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Нілан-ЛТД, 2012. – 240 с.

5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 166, оп. 6, спр. 1270, арк. 49.
6. Бородай І. С. Теоретико-методологічні основи становлення та розвитку вітчизняної зоотехнічної науки / НААН, ДНСГБ ; наук. ред. чл.-кор. НААН В. А. Вергунов. – Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2012. – 416 с. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна науки Україна в особах, документах, бібліографії» ; кн. 59).
7. Українське скотарство. – 1927. – № 11. – С. 49.

Грищенко Т.Р. НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ «УКРАИНСКОЕ СКОТОВОДСТВО» ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ 20-Х ГОДОВ XX ВЕКА

Раскрыты предпосылки создания и деятельности научно-практического ежемесячного журнала «Украинское скотоводство» для нужд аграрной отрасли Украины. Сосредоточено внимание на его деятельности в течение 20-х годов прошлого века. Определены цели, задачи и проблематика издания. Определены круг деятелей – участников этого журнала. Отмечена роль периодических изданий 20–30-х гг. XX в. на становление аграрной науки и их влияние в профессиональной среде.

Ключевые слова: животноводство, периодика, журнал, ученые-аграрии, аграрная наука, аграрная отрасль.

Hryshchenko T.R. SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL «UKRAINIAN CATTLE BREEDING» FOR AGRICULTURAL FIELD OF UKRAINE IN THE SECOND HALF OF 20-IES OF XX CENTURY

Creation and reveals the background of research and practical monthly “Ukrainian Cattle Breeding” for the needs of the agricultural sector of Ukraine are observed. Attention is concentrated on its activities during the 20-ies of last century. The purpose, objectives and issues publications are defined. The circle of leaders – members of the journal is described. The role of periodicals in the 20-30-ies of XX century on the development of agricultural science and its impact in the professional environment are specified.

Keywords: cattle, periodicals, journal, scientists, agrarians, agricultural science, agricultural industry.

References

1. Molotkina V. K Publishing in Soviet Ukraine in the 20-30s of the twentieth century / V. K. Molotkina. – Pereyaslav-Khmelnytsky, 2012. – 44 p.
2. Yanata O. A. Decade October on the Ukrainian Agricultural Sciences / O. A. Yanata // Ukrainian Agronomy. – 1927. – № 10–11. – P. 26–40.
3. Vergunov V. A. Agricultural research deed in Ukraine from the beginning to the academic life: an organizational perspective / V A. Vergunov; NSAL NAAS. – K. : Agrarian Science, 2012. – 416 p.
4. Agricultural periodicals in Ukraine. 1918–1940: Journals, “Bulletin”, “News”, “Research notes”, “Scientific Papers”, “Works”: scientific-add. retrosp. bibliogr. index / NAAS, SSAL; V. A. Vergunov, O. P. Anikina. – K., 2012. – 240 p.
5. Central State Archive of the Higher Authorities and Government of Ukraine, p. 166, op. 6, case 1270, f. 49.
6. Boroday I. Theoretical and methodological bases of formation and development of domestic livestock sciences / NAAS, SSAL. – Kiev, 2012. – 416 p.
7. Ukrainian Cattle Breeding. – 1927. – № 11. – P. 49.

Рецензент: **Пилипчук О.Я.**, доктор біологічних наук, професор.

Стаття подана
29.04.2013